PHASELIS

Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies

Issue IV (2018)

Nikaia'dan Yeni Yazıtlar VIII

New Inscriptions from Nikaia VIII

Hüseyin Sami ÖZTÜRK

The entire contents of this journal, *Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Phaselis* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies is a peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Issue III: January-December 2017). At the end of December 2017 the year's issue is completed and Issue IV: January-December 2018 will begin.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

Citation H. S. Öztürk, "Nikaia'dan Yeni Yazıtlar VIII". *Phaselis* IV (2018) 361-369.
<http://dx.doi.org/10.18367/Pha.18022>

Received Date: 06.11.2018 | Acceptance Date: 10.12.2018
Online Publication Date: 30.12.2018

Editing Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Nikaia'dan Yeni Yazıtlar VIII

New Inscriptions from Nikaia VIII

Hüseyin Sami ÖZTÜRK *

Öz: Makalede Nikaia antik kentinin teritoryumunda bulunan yedi yeni mezar yazıtı tanıtılmaktadır: 1) Diophanes ve Prusis'in Mezarı 2) Eutykhias ve Khryision'un Mezarı 3) Khrysa'nın Mezarı 4) Numerius ve Spedius'un Mezarı (?) 5) Raphael'in Mezarı 6) Sousas'ın Mezarı 7) Trophime'nin Mezarı. Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlenen bu yazıtlar, Bilecik bölgesinden bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: Bithynia, Nikaia, Yazıt, *Anthroponymos*

Abstract: This paper introduces a compilation of seven unpublished grave inscriptions found in the territory of Nicaea: 1) The grave of Diophanes and Prusis 2) The grave of Eutykhias ve Khryision 3) The grave of Khrysa 4) The grave (?) of Numerius and Spedius 5) The grave of Raphael 6) The grave of Sousas 7) The grave of Trophime. The inscriptions dating to Roman Imperial Period were found in Bilecik region.

Keywords: Bithynia, Nicaea, Inscription, Anthroponym

Nikaia antik kentinin doğu ve güney-doğusundaki egemenlik alanında 2010 yılından bu yana tarafımdan sürdürülen¹ tarihsel coğrafi - epigrafik yüzey araştırmalarında yeni yazıtlar, yerleşim yerleri ile *nekropolis* alanları keşfedilmiştir. Bu yeni yerleşimlerden biri Bilecik iline 42 km, Osmaneli ilçesine 8 km uzaklıkta yer alan Kızılöz köyüdür. Antik adı bilinmeyen bu yerleşimden şimdiye kadar 12 yazıtlı stel kaydedilmiştir.

Günümüzde küçük ve önemsiz bir köy gibi görünen Kızılöz, bir zamanlar bölgenin en önemli köylerinden biri olmalıdır. Zira hem tarafımızdan hem de Bilecik Müzesi tarafından yapılan çalışmalarda bölgede birçok *nekropolis* alanları tespit edilmiştir. Bölgede birçok yazıtlı ve yazıtsız mezar steliyle lahit parçalarına rastlanmıştır. Bilecik Müzesi raporuna göre, köyün etrafında çok sayıda keramik, pres ile mimari öğeler bulunmaktadır. Ancak şimdiye kadar ele geçen bir yazıttan köyün antikçağdaki adına ilişkin elimizde ne yazık ki bir bilgi yoktur. Bununla birlikte bir mezar yazıtından “asma bahçeleri” ve “vadideki büyük bahçe” adlı yerleşim isimlerini öğrenmekteyiz². Kızılöz köyünden bulunmuş en önemli yazıtlardan biri Raphael adında Yahudi (?)

* Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul. hsoztrk@yahoo.com

¹ Sakarya ve Bilecik illerinde çalışma lisansı veren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü - Kazı ve Araştırmalar Dairesi Başkanlığı ve kurum çalışanlarına; bu proje için finans desteği sağlayan Marmara Üniversitesi BAPKO'ya (Proje no. SOS-A-070617-0393); yardımlarından ötürü Bilecik ili Osmaneli ilçesi Belediye Başkanı Münür Şahin'e; Osmaneli Belediyesi Kültür İşleri Başkanı Remzi Öner ile Süleyman Çakar'a; yazıtlara ulaşmamızı sağlayan Bilecik ili Osmaneli ilçesi Selçik köyü sakinlerinden Hamit Karadağ ile ekip üyelerinden Eskiçağ Tarihçisi E. Demirhan-Öztürk, Arkeolog A. Gündüz ile Eskiçağ Tarihçisi H. Nikolayidis'e teşekkür ederiz.

² Söz konusu yazıtlar için bk. Öztürk *et al.* 2018, 238-240. Kızılöz'den yayımlanmış diğer yazıtlar için ayrıca bk. Öztürk – Demirhan 2016, 169 vd. no. 3; 171 vd. no. 6.

kökenli bir kişiye ait mezardır. Nikaia kent içinden Yahudilerin varlığı bilinmekteydi; ancak kentin egemenlik alanında şimdiye kadar varlıklarına ilişkin net bir bilgi yoktu. Makalemizde söz konusu olan Raphael'e ait mezar yazıtı bu durumun kanıtlarından biri olmalıdır. Fakat elimizde daha kesin bir kanıt Nikaia egemenlik alanında kalan Bilecik il sınırlarındaki bir yazıttan gelmektedir. Polykhronios'a ait menora (yedi kollu şamdan), etrog ve şofar betimli, henüz yayımlanmamış bir mezar steli kırsaldaki Yahudi varlığının kesin ispatıdır. Bu yazıt tarafımızdan yayına ayrıca hazırlanmaktadır.

Bu makalede Nikaia antik kenti özelinde olmak üzere, Küçük Asya antikçağ tarihi hakkındaki bilgilerimizi de arttıracak yedi mezar yazıtı tanıtılmaktadır.

1. Diophanes ve Prusis'in Mezarı

Kireçtaşı'ndan bir mezar stelinin üst tarafı. Sol köşede rozet ve yüksek kabartmalı sütunlar mevcuttur. Sağ üst köşede kırık bir akroter bulunmaktadır.

Buluntu Yeri: Bağlar Mevkii'nin üzeri, orman arazisi. Hamit Karadağ aracılığıyla ulaşılmıştır.

Ölçüler: Y: 33.5 (a) - 34 (b) cm; G: 41 (a) - 34 (b) cm; D: 20 (a) - 23 (b) cm;

HY: 1.7-3.6 (a) – 2-3.5 (b) cm

Env. No.: 293

Kayıt: H. S. Öztürk – E. Demirhan-Öztürk

Foto: E. Demirhan-Öztürk

Tarih: Roma İmparatorluk Çağı

Διοφάνης Δ[1]οφάνους

ζήσας ^{VV} ἔ ^V τ[η] ^V χαίρε.

Προύσις Διοφ[άνους ζ]ήσα' ἔτη νε'

4 χαίρε.

Çeviri: *Diophanes oğlu ... yıl yaşayan Diophanes (burada yatıyor). Hoşçakal!*

Diophanes kızı 55 yıl yaşayan Prousis (de burada yatıyor). Hoşçakal!

Str. 3: Προύσις, *masculinum* bir isim olan Προύσιος'un *femininum* şeklidir; yani bir kadın adıdır. Προύσις, Akdeniz Dünyası'nda ilk kez belgelenen yeni bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazıttan anlaşılacağı üzere mezar, Diophanes'in çocukları olan Diophanes ile Prusis adlı iki kardeşe aittir.

2. Eutykhias ve KhrySION'un Mezarı

Kireçtaşından bir mezar stelinin sağ yan tarafı. Alt, üst ve sol taraflar kırılmış. Yazıtın diğer yarısı sol tarafta devam etmektedir.

Buluntu Yeri: Bağlar Mevkii'nin üzeri, orman arazisi. Yazıta Hamit Karadağ aracılığıyla ulaşılmıştır.

Ölçüler: Y: 65 m; G: 39 cm; D: 30.5 cm; HY: 1.9-2.4 cm

Env. No.: 292

Kayıt: H. S. Öztürk – E. Demirhan-Öztürk

Foto: E. Demirhan-Öztürk

Tarih: Roma İmparatorluk Çağı

- --]τος ἀνέστησε-
 ν -] Εὐτυχιάδι ζήσ-
 άση ἔτ]η^v νε^v καὶ τῇ
 4 --]Χρυσίῳ ζήσα-
 ντι ἔτ]η^v χαίρει.

Çeviri: (Bu mezarı filanca kişi,) 55 yıl yaşayan Eutykhias ve 50 yıl yaşayan KhrySION'a yaptırdı.
 Hoşçakal!

Str. 2: Εὐτυχιάς adı Nikaia'da ilk kez belgelenmektedir. Böylece Küçük Asya'dan İonia ve Phrygia'dan bilinen yazıtlar ile birlikte toplam 3 yazıttan bu isim bilinmektedir³.

Str. 4: Χρύσιον: Bir kadın ismi olup, Nikaia'dan örnekler için bk. *INikaia* 752. 1595. Bithynia Bölgesi'nden detaylı bilgi için ayrıca bk Dönmez-Öztürk 2012, 74 vd. no. 14.

3. Khrysa'nın Mezarı

Kireçtaşından bir mezar steli. Üst kısmında 9 satır yazıt bulunmaktadır. Üçgen alınlık, alınlığın sağında, solunda ve orta kısmında *akroter* ve orta kısmında bir rozet yer almaktadır. Gövde kısmı kapı şeklinde yapılmıştır. Stelin sağ, sol ve arkası kaba bırakılmıştır. Sağ üst köşesi kendi döneminde kırılmıştır.

Buluntu Yeri: Bilecik ili Osmaneli ilçesi Ciciler köyü Ortapınar mevkii. Yazıta Osman Kahraman aracılığıyla ulaşılmıştır.

Ölçüler: Y: 134 cm; G: 58 cm; D: 45 cm; HY: 1.7–3.2 cm

Env. No.: 428

Kayıt: H. S. Öztürk – E. Demirhan-Öztürk – H. Nikolayidis

Foto: A. Gündüz

Tarih: MS II. yüzyıl

- Χρύσα Μη-
 νοθέμει θ-
 υγάτηρ ζήσας
 4 ^v κοσμίως ἔτη τρ-
 ειάκοντα πέντε τοῖ-
 ς ἐπάνω γῆς {XE} χαίρ-
 ειν. Εἰ<π>πόμε^{vv}χος Χρύσα
 8 τῇ^v γυν^{vv}αὶ μνήμη-
 ς χά^{vacat}ριν.

6 XE sic!

³ LGPN VA; VC s.v. Εὐτυχιάς.

Çeviri: *Menothemis kızı Khrysa iyi bir şekilde 35 yıl yaşadı. Yeryüzündekilere selam olsun!*
Hippomakhos, eşi Khrysa'nın anısı hatırına (bu mezarı yaptırdı).

Str. 1 vd.: Μηνόθεμις adı bu yazıtla birlikte Nikaia'dan üçüncü kez belgelenmektedir⁴. Bu isim Bursa ilinin Yenişehir ilçesi Kızılköy'de bulunmuş olan MS II. yüzyıla tarihli bir mezar yazıtından gene Μηνόθεμις *genetivus* şekliyle bilinmektedir⁵. Bu ismin Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Söğütcük köyünde bulunmuş olan, MS II. yüzyıla tarihli başka bir yazıtta ise Μηνόθεμιδος şeklinde *genetivus*'u da mevcuttur.

Bu adın Küçük Asya'da görüldüğü yerler için ayrıca bk. LGPN VA; VC s.v. Μηνόθεμις.

Str. 6: Olasılıkla taş ustası burada χαίρειν yerine χέρειν yazacaktı; fakat bunu fark ettiğinde, yazıya devam etmeyerek bu şekilde bırakmaya karar vermiş olmalıdır.

Str. 7: Εἰ<π>πόμαχος = Ἰπόμαχος: -ει'in -ί'ya dönüşümü hakkında örnekler için bk. Gignac 1976, 190 ve 249.

4. Numerius ve Spedius'un Mezarı(?)

Kireçtaşından, sağ üst ile sol alt tarafı kırık bir mezar steli. Stelde rozet ve kabartmalar mevcuttur.

Buluntu Yeri: Bağlar Mevkii'nin üzeri, orman arazisi. Yazıtı Hamit Karadağ aracılığıyla ulaşılmıştır.

Ölçüler: Y: 38 m; G: 50 cm; D: –; HY: 1.3–2.2 cm

Env. No.: 294

Kayıt: H. S. Öztürk – E. Demirhan-Öztürk

Foto: E. Demirhan-Öztürk

Tarih: MS II. yüzyıl

.[---

vacat

Νουμέριο[ς --- κα]-

ἰ Σπέδιο[ς]

4 ΦΙΛ . [---

Çeviri: ... *Numerius ve Spedius* ... (bu mezarı filanca kendilerine/kişi/kişilere yaptırdılar).

Str. 2: Nadir rastlanan bir *praenomen* olan Numerius Nikaia'da ilk kez ve Bithynia Bölgesi'nde ise ikinci kez belgelenmektedir. Bu isim daha önce Kios⁶ ve Thasos adalarından, ayrıca Syedra ve Laertes'ten bilinmektedir⁷.

Str. 3: Bir *nomen gentilicum* olan Spedius da Nikaia ve Bithynia Bölgesi'nde ilk kez belgelen-

⁴ *INikaia* 1590.

⁵ -ί bitimli *genetivus*'lar için bk. *INikaia* 1590.

⁶ Sağır *et al.* 2011, 39-41 no. 3.

⁷ LGPN I; VB s.v. Νουμέριος.

mekte olup Kibyra ve Ephesos'tan bilinmektedir⁸.

5. Raphael'in Mezarı

Kumtaşından, üstü profil, altı kırık bir mezar steli.

Buluntu Yeri: Kızılöz Köyü ile Taşoluk Köyü arasındaki Sulama Göleti'nin karşısındaki arazi üzerindedir. Yazıta Hamit Karadağ aracılığıyla ulaşılmıştır.

Ölçüler: Y: 107 cm; G: 52 cm; D: 46 cm; HY: 2.3–3 cm

Env. No.: 271

Kayıt: H. S. Öztürk – E. Demirhan-Öztürk

Foto: E. Demirhan-Öztürk

Tarih: MS II. yüzyıl

[Ἔτους] ιθ' Ῥαφαῶ<ή>λ Ἰάσ-
[ωνος(?) ζήσας ἔτη] μ' μνήμης
χάρι[v].

1 ΡΑΦΑΛ lapis.

Çeviri: (İmparatorun) 19. yılında. Iason(?) oğlu, 40 (yıl yaşayan) Raphael (burada yatıyor). Anısı hoş olsun!

Str. 1: Ῥαφαῶ<ή>λ: Bu isme Nikaia ve Bithynia'da ilk kez rastlanmaktadır. Bu adın Küçük Asya'da görüldüğü yerler için bk. Kyzikos/Mysia⁹, Pergamon/Mysia¹⁰, Hierapolis/Lydia¹¹, Philadelphia/ Lydia¹², Ksanthos/Lydia¹³, Anemurium/Kilikia¹⁴ ve Syria¹⁵. Raphael ismi, mezar sahibinin Yahudi kökenli olabileceğini işaret etmektedir.

Bizim kayıt altına aldığımız yazıt Nikaia'dan belgelenen Yahudi kökenli bir kişiye ait üçüncü yazıt olabilir. Daha önce bilinen yazıt Tevrat'tan bir alıntıdır ve üzerindeki yedi kollu şamdan ile Yahudiliğe ait olduğu kesin olarak söylenebilmektedir¹⁶. İkinci yazıt *INikaia* 175'te yayımlanmış *Hedys* adında bir doktora aittir. Söz konusu yazıt Stauber ve Merkelbach tarafından daha sonra gözden geçirilmiş ve *presbyter* unvanından dolayı bunun bir Hristiyan ya da bir Yahudi'ye ait olabileceği düşünülmüştür¹⁷. Bizim yazıtımızda ise, Yahudiliği temsil eden herhangi bir simge yoktur; ancak Raphael adı bize bu yazıtın Yahudi kökenli bir kişiye ait olduğunu düşündürmektedir.

Bölgede Yahudi varlığına ilişkin başka kaynaklardan da elimizde bilgiler vardır: Talmud'ta As-

⁸ *IKibyra* 330-331; *SE* 291.

⁹ Dorigny 1891: 287-290.

¹⁰ *SEG* LIX 1433.

¹¹ Ramsay 1895-1897, 541 no. 404 [1]; *LIV* 1344 [2].

¹² *TAM* V.3 1659.

¹³ *SEG* XLVI 1726.

¹⁴ Russell 1982, 542-543; *SEG* XXXIX 1425.

¹⁵ *SEG* LII 1872.

¹⁶ Yazıt ilk kez Schneider (1943, 36 no. 68) tarafından kaydedilmiştir. Yayın hakkında detaylı bilgi için bk. *INikaia* 665.

¹⁷ *SGO* II 166 vd., no. 09/05/12.

kania Gölü yani günümüzdeki adıyla İznik Gölü'nün bahsi geçmektedir¹⁸. *Acta Andreae*'da Nikaia'da bir sinagog ile bir Yahudi cemaatinden söz edilmektedir¹⁹. MS IX. ve XII.–XIII. yüzyılda edebi metin ve yazıt aracılığıyla bölgede kesin bir Yahudi varlığı bilinmektedir²⁰.

6. Sousas'ın Mezarı

Kireçtaşından, en üst kısmı ile yan yüzleri kaba bırakılmış bir mezar steli. Yazıt bir çerçeve içine alınmış; bu çerçevenin altında ise derinleştirilmiş iki adet niş bulunmaktadır.

Buluntu Yeri: Bağlar Mevkii, Recep Bulut'un arazisinin kenarında. Yazıtı Hamit Karadağ aracılığıyla ulaşılmıştır.

Ölçüler: Y: 123 cm; G: 74 cm; D: 31 cm; HY: 1.2–3.1 cm

Env. No.: 270

Kayıt: H. S. Öztürk

Foto: A. Gündüz

Tarih: MS I-II. yüzyıl

Ἔτους ια' ΜΗΘΖΗΜΙÇ
Σουσα [τῷ αὐτοῦ] πατρὶ [ζήσαν-
τι ἔτη .. [μνήμ]ης ὡς χά[ριν].

Çeviri: (İmparatorun) 11. yılında. Sousas oğlu Methzhmis(?), ... yıl yaşayan babasına (bu mezarı yaptırdı). Anısı hoş olsun!

Str. 1: Satırın sonunda kesin olmamakla birlikte ΜΗΘΖΗΜΙÇ harfleri görülmektedir. Bu kısım oldukça kötü bir şekilde günümüze ulaşmıştır ve harfler çok zor seçilmektedir. Eğer okumamız doğru ise, bu yeni *epikhorik* bir isim olmalıdır: Μηθζημις.

Str. 2: Σουσαç: Araştırmacı Duridanov, bu adın etimolojisini Eski Hint kökenli “śusá-h”dan geldiğini düşünmektedir²¹. Bu adın Nikaia'da görüldüğü yerler için bk. Öztürk – Demirhan 2016, 169 vd. no. 3; Bithynia'dan bilinen diğer yerler için bk. Nikomedia²²; Prusias ad Hypium²³; Prusa²⁴. Küçük Asya için *LGPN* VA s.v. Σουσᾱç; *LGPN* VC s.v. Σουσαç. Küçük Asya dışındaki yerler için ise bk. Dana 2014, 340 vd., s.v. Susas, [Susa], Σουσαç. Bu isim hakkında ayrıca detaylı olarak bk. Özlem-Aytaçlar 2010, 524 dn. 103; 526. Bu adın bir diğer formu Σουσοç / Σουσου için ise bk. Zgusta 1964, §1463-1; 6; Dana 2014, 341 s.v. Σουσοç.

Str. 3: Μόσχιον bir kadın adı olup Nikaia'da ilk kez belgelenmektedir. Bu isim için bk. Pape – Benseler 1959, 946. –ov bitimli kadın isimleri hakkında ayrıca bk. Solin 1997, 231 dn. 4.

¹⁸ Neubauer 1868, 31.

¹⁹ Ameling 2004, 321.

²⁰ Nikaia'daki Yahudi varlığı hakkında detaylı bilgi için bk. Ameling 2004, 321-324.

²¹ Konu hakkında bk. *SEG* XXVII 1265.

²² *TAM* IV.1 302.

²³ *IPrusias* 100.

²⁴ *IPrusa* 1009.

7. Trophime'nin Mezarı

Kireçtaşından, günümüze sağlam bir şekilde ulaşmış bir mezar steli. Stelin üst kısmında içinde bir *phiale* bezemesi bulunan alınlık kabartması, onun hemen altında arşitrav şeklinde dizayn edilmiş ve içinde 4 satırlık bir yazıt barındıran başka bir alan yer almaktadır. Yazıtın altında ise derinleştirilmiş bir kapı motifi bulunmaktadır. Yan yüzler düzlenmiş.

Buluntu Yeri: Kızılöz Köyü ile Taşoluk Köyü arasındaki sulama göletinin karşısındadır. Yazıt 2017 yılında kontrol edilmiş; ancak sonra yerinde bulunamamıştır. Şimdi ise yazıtın toprak altında kaldığını öğrenmiş bulunmaktayız. Yazıtı Hamit Karadağ aracılığıyla ulaşılmıştır.

Ölçüler: Y: 119 cm; G: 65 cm; D: 31 cm; HY: 2.2–4.1cm

Env. No.: 272

Kayıt: H. S. Öztürk

Foto: E. Demirhan-Öztürk

Tarih: MS II. yüzyıl (?)

Τροφίμη Φιλᾱθι<ναί>-
δος ζήσασα
ἔτη ιδ' τοῖ<ς> ἐπά-
4 νω γῆς χαίριν.

1 vd. ΦΙΛΑΘΙΔΟC *lapis* | 3 ΤΟΙ *lapis*.

Çeviri: *Philathenais* kızı 14 yıl yaşayan *Trophime* (burada yatıyor). *Yeryüzündekiler hoşçakalın!*

Str. 1: Φιλᾱθι<ναί>δος = Φιλᾱθη<ναί>δος. –η harfinin –ı'ya dönüşmesi örnekleri için bk. Gignac 1976, 237-239.

Bu satırın sonunda <ναί> harfleri gözükmemektedir. Olasılıkla taşçı bunu yazmayı unutmuştur. Bu nedenle tarafımdan tamamlanmıştır. Taş ustasının yazıyı unutma durumu 3. satırda da görülmektedir.

Ἀθηναῖς adının *genetivus* bitiminin –ναῖδος şeklindeki bir örneği İonia Bölgesi'ndeki Smyrna'dan bilinmektedir²⁵. Atina'da sıklıkla karşılaşılan ve "Atinasever" anlamına gelen Φιλᾱθήναῖς adı Nikaia'da ilk kez belgelenmektedir.

Str. 4: χαίριν = χαίρειν. –ει harfinin –ı'ya dönüşmesi örnekleri için bk. Gignac 1976, 190; 249.

²⁵ LGPN VA s.v. Ἀθηναῖς.

BİBLİYOGRAFYA

- Ameling 2004 W. Ameling, *Inscriptiones Judaicae Orientis, Band II: Kleinasien*. Tübingen 2004.
- Dana 2014 D. Dana, *Onomasticon Thracicum (Onom Thrac): répertoire des noms indigènes de Thrace, Macédoine Orientale, Mésies, Dacie et Bithynie*. Athènes 2014.
- Dorigny 1891 A. S. Dorigny, "Phylactère Alexandrin contre les Epistaxis". *REG* 4/15 (1891) 287-296.
- Dönmez-Öztürk 2012 F. Dönmez-Öztürk, "Göynük ve Mudurnu'dan Yeni Yazıtlar I". *MJH* II/2 (2012) 67-78.
- Gephyra *Gephyra: Zeitschrift für Geschichte und Kulturen des östliche Mittelmeerraumes - Doğu Akdeniz Bölgesi Eskiçağ Tarihi ve Kùltürlerini Araştırma Dergisi*.
- IKibyra T. Corsten, *Die Inschriften von Kibyra, I: Die Inschriften der Stadt und ihrer näheren Umgebung*. «Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien», 60. Bonn 2002. Nos. 1-448.
- INikaia S. Şahin (Hrsg.), *Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia), I-II 1/2*. Bonn 1979-1982 (IGSK 9-10 1/2).
- IPrusa T. Corsten (Hrsg.), *Die Inschriften von Prusa ad Olymum, I-II*. Bonn (IGSK 39-40).
- IPrusias W. Ameling (Hrsg.), *Die Inschriften von Prusias ad Hypium*. Bonn 1985 (IGSK 27).
- LGPN I P. M. Fraser – E. Matthews (eds.), *A Lexicon of Greek Personal Names, Volume I: Aegean Islands, Cyprus, Cyrenaica*. Oxford 1987; reprinted 1994, 1996.
- LGPN VA T. Corsten (ed.), *A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VA: Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia*. Oxford 2010.
- LGPN VC J.-S. Balzat – R. W. V. Catling – É. Chiricat – T. Corsten, *A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VC: Inland Asia Minor*. Oxford 2018.
- MJH *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi - Mediterranean Journal of Humanities*. Antalya
- Neubauer 1868 A. Neubauer, *La Geographie du Talmud*. Paris 1868.
- Özlem-Aytaçlar 2010 P. Özlem-Aytaçlar, "An Onomastic Survey of the Indigenous Population of North-Western Asia Minor". Eds. R. W. V. Catling – F. Marchand, *Onomatologos: Studies in Greek Personal Names presented to Elaine Matthews*. Exeter (2010) 506-524.
- Öztürk – Demirhan 2016 H. S. Öztürk – E. Demirhan, "Nikaia'dan Yeni Yazıtlar VI". *Phaselis* II (2016) 167-177.
- Öztürk et al. 2018 H. S. Öztürk – E. Demirhan-Öztürk – H. Nikolayidis – A. Gündüz, "Nikaia'dan Yeni Yazıtlar VII". *TÜBA-AR* 22 (2018) 223-243.
- Pape – Benseler 1959 W. Pape – G. E. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*. Graz 1959³.
- Phaselis *Phaselis: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi*. Antalya
- Ramsay 1895-1897 W. M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia, Being an Essay of the Local History of Phrygia from the Earliest Times to the Turkish Conquest*. Vol. I, Parts I-II. Oxford 1895-1897.
- REG *Revue des Études Grecques*.
- Russell 1982 J. Russell, "The Evil Eye in Early Byzantine Society: Archaeological Evidence from Anemurium in Isauria". XVI. *International Byzantinischen Kongress*,

- Wien, 4-9. Oktober 1981. Akten, 2, 3. Kurzbeiträge, 5. Funktionen und Formen der byzantinischen Literatur. 6. Realienkunde. Wien (1982) 539-548.
- Sağır *et al.* 2011 E. Sağır – H. Uzunoğlu – K. Hançer, “Three New Sarcophagi from Kios (Gemlik)”. *Gephyra* 8 (2011) 31-44.
- Schneider 1943 A. M. Schneider, *Die römischen und byzantinischen Denkmäler von Iznik-Nicaea*. Berlin 1943.
- SE *Supplementum Ephesium*, herausgegeben von M. Alpers – H. Halfmann (Universität Hamburg) in Zusammenarbeit mit J. Mansfield (Cornell University) – C. Schäfer (Universität Regensburg), gefördert von der Deutschen Forschungsgemeinschaft. Hamburg 1995.
- SEG *Supplementum Epigraphicum Graecum*.
- SGO II R. Merkelbach – J. Stauber, *Steinepigramme aus dem griechischen Osten, I: Die Westküste Kleinasiens von Knidos bis Ilion*. Stuttgart - Leipzig 1998.
- Solin 1997 H. Solin, “Varia Onomastica XIII: Drei Griechische Namen in Römischer Überlieferung”. *ZPE* 118 (1997) 231-234.
- TAM IV.1 *Tituli Asiae Minoris, IV: Tituli Bithyniae Linguis Graeca et Latina Conscripti, Fasciculus 1: Paeninsula Bithynica praeter Calchedonem: Nicomedia et ager Nicomedensis cum septentrionali meridianoque litore sinüs Astaceni et cum lacu Sumonensi*. Enarravit F. C. Dörner, adiuuante M.-B. Von Stritzky. Vindobanae 1978.
- TAM V.3 *Tituli Asiae Minoris, V: Tituli Lydiae linguis Graeca et Latina conscripti*. Ed. G. Petzl. Vienna 2007. Vol. 3, nos. 1415-1953, Philadelphiea et Ager Philadelphenus.
- TÜBA-AR *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*.
- Zgusta 1964 L. Zgusta, *Kleinasiatische Personennamen*. Prag 1964.
- ZPE *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*.